

Eesti keele riigieksam 2014

Kirjandi hindamisjuhend

Üldnõuded

- Eksaminand valib ühe kirjutamisülesande neljast ning kirjutab selle põhjal arutleva kirjakeelse sidusa teksti, milles ta esitab probleemi(d), analüüsib seda (neid), põhjendab oma seisukohti ning teeb järelduse(d).
- Õpilane pealkirjastab oma kirjandi.
- Kirjandis võib õpilane kasutada kirjutamisülesandega seotud alustekste, kuid see ei ole kohustuslik.
- Kirjandi pikkus on umbes 400 sõna.
- Eksamitöö peab olema kirjutatud loetava käekirjaga, käekirja tõttu ebaselged kohad tõlgendatakse veana.

Lühikirjandit hinnatakse hindamisjuhendi järgi. Kirjandis hinnatakse sisu, õigekeelsust/õigekirja, stiili/sõnastust ja vormi/ülesehitust **skaalal 0–5**. Iga hinnatava aspekti punktid märgitakse hindamisprotokolli.

Lühikirjandi õigekeelsuse hindamine

- Õigekeelsusvigadeks loetakse ortograafiavead (täheortograafia, algustäheortograafia, kokku- ja lahkukirjutamine, lühendamine jm), kirjavahemärgistusvead ja vormimoodustusvead (v.a õigekeelsussõnaraamatus toodud argikeelsed vormid, mida käsitatakse stiilivigadena).
- Kõik vead on täisvead.
- Kui ühes sõnas esineb mitu eri tüüpi õigekeelsusviga, loetakse need üheks veaks.
- Iga puuduv või ülearune kirjavahemärk või kahepoolne vahemärk (jutumärgid, sulud) loetakse eraldi veaks.
- Kiilu, sh ütte ja hüüundi, ning järellisandi ja -täiendi puhul loetakse ära jäetud komad või mõttekriipsud üheks veaks.
- Ühe vastuse piires arvestatakse üheks veaks
 - 1) samas sõnas või morfoloogilises vormis korduvad vead;
 - 2) sama lausetarindi puhul korduvalt ära jäetud või ülearune kirjavahemärk või kahepoolne vahemärk;
 - 3) kiilu, sh ütte ja hüüundi, ning järellisandi ja -täiendi puhul korduvalt ära jäetud komad või mõttekriipsud;
 - 4) sama lausetüübi puhul korduvalt ära jäetud lõpumärk.

Lühikirjandi stiili hindamine

Üldjuhul käsitatakse stiili hindamisel veana sõnavalikuvigu, vormivalikuvigu ja morfosüntaktilisi eksimusi ning lausestusvigu.

Stiilivead jagatakse hindamisel kergeteks ja rasketeks (vt stiilivigade loendit hindamisjuhendi lisas).

Kui ühes lauses esineb mitu eri tüüpi stiiliviga, siis loetakse need üheks veaks.

Olenevalt autori taotlustest võib stiilivea mõiste varieeruda. Stiilivigu hinnatakse, lähtudes igast konkreetsest eksamitööst.

Vaegkirjutaja kirjandi hindamine

Vaegkirjutaja kirjandi sisu, stiili ning vormi hinnatakse üldistel alustel.

Vaegkirjutaja õigekirja hinnatakse diferentseeritult. Õigekirjaveaks loetakse vaid neid vigu, mis ei tulene düsgraafiast.

Veaks ei loeta eksimusi häälikute järjekorra ja pikkuse märkimisel, nt veaks ei loeta järgmisi eksimusi:

- **koli** taga *pro* **kooli** taga;
- vaatas **male** *pro* vaatas **maale**;
- lõi **kana** ära *pro* lõi **kanna** ära;
- läks **lina** *pro* läks **linna**;
- **tupa** *pro* **tuba**;
- **tulep** *pro* **tuleb**;
- **kukked** *pro* **kuked**;
- **olematta** *pro* **olemata**;
- **koti** *pro* **kotti**;
- **kõikki** *pro* **kõiki**.

Vaegkirjutaja kirjandi hindamisel kirjutatakse hindamisprotokolli märkus „Düsgraafia, hinnatud diferentseeritult”.

HINDAMISKRITEERIUMID

Sisu (Tulemus korrutatakse teguriga 5)		Õigekeelsus (Tegur 4)		Stiil (Tegur 2)		Vorm (Tegur 1)	
5	- Tekst põhineb eksamiülesandes esitatud probleemil. - Tekst on arutlev. - Probleemikäsitus on põhjalik. - Tekstist ilmneb kirjutaja üldistusvõime. - Kirjutaja oskab väga hästi analüüsida ja argumenteerida.	5	0–2 viga	5	- Teksti sõnastus on selge, ladus, täpne ja isikupärane. - Sõnavara on rikkalik. - Tekstis on üks kerge stiiliviga.	5	- Tekst on ülesehituselt sisulis-vormiline tervik. - Teksti liigendamine lõikudeks on loogiline ja täpne. - Tekst on sidus. - Tekst on vormistatud korrektselt.
4	- Tekst põhineb eksamiülesandes esitatud probleemil. - Tekst on arutlev. - Probleemikäsitus on põhjalik. - Kirjutaja oskab hästi analüüsida ja argumenteerida.	4	3–4 viga	4	- Teksti sõnastus on selge ja ladus. - Sõnavara on mitmekülgne. - Tekstis on paar kerget stiiliviga.	4	- Tekst on ülesehituselt tervik. - Teksti liigendamine lõikudeks on üldiselt loogiline. - Tekst on sidus. - Tekst on vormistatud korrektselt.
3	- Tekst põhineb eksamiülesandes esitatud probleemil. - Tekst on arutlev. - Probleemikäsitus on piisav. - Kirjutaja oskab analüüsida ja argumenteerida. - Väiteid ei ole alati piisavalt põhjendatud.	3	5–6 viga	3	- Teksti sõnastus on üldiselt ladus, kuid kohati konarlik ja ühekülgne. - Sõnavara on piisav. - Tekstis on mõni kerge stiiliviga ja paar rasket stiiliviga.	3	- Tekst on ülesehituselt tervik, kuid esineb vigu teksti liigendamisel lõikudeks (nt teksti lõikude proportsioonid ei ole alati põhjendatud jms). - Lõikudevaheline sidusus on kohati nõrk. - Teksti vormistus on üldiselt korrektne.
2	- Tekst põhineb eksamiülesandes esitatud probleemil, kuid esineb üksikuid kõrvalekaldeid. - Tekst on arutlev. - Probleemikäsitus on pealiskaudne. - Analüüs on pinnaline ning argumentatsioon on väheveenev. - Esineb üksikuid faktivigu. - Tekstis liialdatakse tsitaatide, refereeringute ja/või näidetega.	2	7–8 viga	2	- Teksti sõnastus on konarlik ja ühekülgne, kuid arusaadav. - Tekst on üldsõnaline. - Tekstis on palju kergeid stiilivigu ja mõni raske stiiliviga.	2	- Teksti ülesehituses on vastuolud (nt alguse venitatus, välja arendamata või liiga pikk lõpetus, mitmekordne algus või lõpetus jms). - Tekst ei ole kohati sidus. - Teksti vormistuses on puudujääke.
1	- Tekst vastab eksamiülesandes esitatud probleemile üldjoontes. - Tekst on jutustav-arutlev. - Probleemikäsitus on lünklik. - Analüüs on puudulik, jutustamine domineerib analüüsi ja argumentatsiooni üle. - Esineb küsitavusi ja faktivigu. - Näited ei ole temaga piisavalt seotud.	1	9–10 viga	1	- Teksti sõnastus on algeline ning kohati raskesti mõistetav. - Sõnavara on piiratud. - Tekstis on palju raskeid stiilivigu.	1	- Teksti ülesehitus on ebaloogiline (nt teksti algus ja lõpetus on käsitletava probleemiga nõrgalt seotud, teksti mõni osa ei täida sellele pandud ülesandeid jms). - Tekst ei ole kohati sidus. - Teksti vormistuses on puudujääke.
0	Tekst vastab eksamiülesandes esitatud probleemile vaid osaliselt, st suurem osa mõttearendusest ei põhine ette antud probleemil.	0	11 või enam viga	0	- Tekst on tühisõnaline ning raskesti mõistetav. - Stiil ei sobi käsitletava probleemiga. - Tekstis on 10 või enam rasket stiiliviga.	0	- Tekst ei ole ülesehituselt tervik (nt teksti mõni osa (pealkiri, sissejuhatus, arendus, lõpetus) puudub). - Tekst ei ole sidus. - Teksti vormistuses on suuri puudujääke.

Kogu kirjand hinnatakse 0 punktiga, kui see ei põhine eksamiülesandes esitatud probleemil või on lühem kui 250 sõna.

Stiilivead

Olenevalt autori taotlustest võib stiilivea mõiste varieeruda. Stiilivigu hinnatakse, lähtudes igast konkreetsest eksamitööst. Kirjandi stiilivead liigitatakse hindamisel **kergeteks** ja **rasketeks**.

Üldjuhul käsitatakse stiili hindamisel veana järgmisi eksimusi:

Sõnavalikuvead

1. Argikeelsus – sõnades, fraasides, vormides. Näiteks:

- Inimestele lähevad peale katastroofid, õnnetused, vargused ja petmised.
- Tegelt teisi maha tehes upitatakse ju iseennast.
- Ta oli järjekordselt miski jamaga hakkama saanud.
- Tavaliselt ei julenud ta seda kellelegi rääkida.

2. Paronüümiast johtuvad sõnavalikuvead: *järele – järgi, õieti – õigesti, enne – ennem, vahel – vahest* jms äravahetamine. Näiteks:

- Seega tuleb ennem ikka hästi läbi mõelda, mida sa tahad teha või kelleks saada.
- Arusaamatus vanematega tuli sellest, et ma ei olnud oma otsuse üle põhjalikult järgi mõelnud.

3. Liiasus, ebaõnnestunud sõnavalik või vales tähenduses kasutatud sõna. Näiteks:

- Vähem olulisem ei olnud ka see ...
- Majanduse kasvu oli tollal võimatu ette prognoosida.
- Neis riikides on hästitasustatud palgad.

4. Sõnakordused. Näiteks:

- Rahvas teostab oma võimu rahva poolt valitud esindajate kaudu. Rahval on sõna- ja mõttevabadus.
- Eriti raskeks teebki iseenda ja oma osa leidmine sellest tervikust see, et meid ümbritseb palju halba. Kuigi see on vähem tähtis, kui kõik muu, ei saa seda vältida.

5. Kantseliidi, aga ka moesõnade ja -väljenditega liialdamine (nt *mitmed, antud, tänasel päeval, osapool, omama, paika panema, üldjuhul, praktiliselt* jt) **ja muu sobimatu sõnakasutus.** Näiteks:

- Hetkel on seda märgata teatud isiku populismiga.
- Armastatu kaotamine võib aga olla valusaim asi.
- Iga inimene omab enda sees mingeid moraalinorme.

6. Modaalsõnadega liialdamine: *just, justkui, suhteliselt, oluliselt, tegelikult, praktiliselt, üpriski, üsnagi* jt.

Näiteks:

- Demokraatlik valitsemisviis on kehtinud oluliselt kauem ja on end üpriski hästi õigustanud.
- „Kollaste” ajalehtede toimetajatel on justkui tavaks, tungida inimeste eraellu ning lahata seda privaatsel tasandil.

Vormivalikuvead ja morfosüntaktilised eksimused

1. Otstarbe või vahendi tähenduses kasutatud kaassõna läbi. Näiteks:

- Läbi kunsti tunnetasid inimesed jumala hiilgust juba antiikajal.
- Maailm avardub inimesteni läbi kirjanduse.

2. Loogilise mitmuse kasutamine ainsuse asemel. Näiteks:

- Sellise elukutse valinud inimene peab arvestama, et vääritikäitumisi rahvas andeks ei anna.
- Kuid enamustel inimestel on siiski omad kartused.
- Osadele noortele võimaldavad vanemad elu, mis lihtsalt suunab rohkem tahtma.

3. Liialdamine poolt-tarindiga. Näiteks:

- Kõik need vead on kahjuks tehtud minu enda poolt.
- Meenuvad vanaisa poolt kaasa antud õpetussõnad ...

4. Eksimused morfoloogiliste vormide kasutuses, nt ajavormide ühtsuse rikkumine või ainsuse ja mitmuse läbisegi kasutamine ühe lause või lõigu piires. Näiteks:

- Selles tuntud teoses ei sallinud köster õpilasi. Ometi peab ta nad välja kannatama.
- Kõikide inimeste saatused on erinevad ning igaüks saab seda ka ise kujundada.
- Igale inimesele on antud elada meie maailmas võrdsetena koos teistega.

5. saama-tulevik (aktiivse tegevuse puhul). Näiteks:

- Ta saab hästi hoolitsema oma pere eest.
- Pärast seda saavad olukorrad arenema suurriikidele meelepärases suunas.

Lausestusvead

1. Seoseta laused või nõrk seos lausete vahel. Näiteks:

- Kunst kingib meile õnne, elutarkust ning armastust millegi vastu ja see miski täiendab meie elu niivõrd, et me suudame elus edasi minna. „Kõige aeglasem inimene, kes ei kaota eesmärki silmist, liigub kiiremini kui see, kes hulgub sihita ringi.” (G. E. Lessing) Meil kõigil peab olema eesmärk, et kuhugi püüelda ja jõuda.

2. Loogikavead lausestuses. Näiteks:

- Käest-kätte levivad edasi ka muud mõtted.
- Kirjameeste kirjutistest sünnivad väga head teosed, mis määravad ka paljude kirjanike saatuse.
- Mina arvan, et hirmud on väga elutruud ja isegi vajalikud asjad.

3. Sõnajärjeeksimused – neutraalses väitleauses öeldis lause lõpus vms. Näiteks:

- Tihti oma tahtmise saavutamiseks aetakse kindlat jonnini ning tulemused ei pruugi olla sellised nagu me sooviksime.
- Seeläbi vanamees ilmselt teistele rõõmu teha lootis.
- Tuleb hakata oma hirmudele vastu, nendest üritada võitu saada.

4. Nn hakitud stiil. Näiteks:

- Eesti keel ja kultuur on üpriski noored. Sellest hoolimata väga tõsiselt arvestatavad.
- Praegu võib käsi määrimata, ühe ainsa nupule vajutamisega maapealt pühkida linnu, isegi terveid riike. Mis hävitab paljude elutöö.
- Kui laps võib teisele lapsele öelda, mida ta temast arvab ja mis talle ei meeldi. Täiskasvanu eas ei ole kombeks, sest pole viisakas. Isegi kui tegelikult mõtleb inimesest vaid halba.

5. Nn sina-stiil, mis on omane jutustavale tekstile ega sobi sellisena arutlevasse kirjandisse. Näiteks:

- Seitse aastat tagasi oli kõva sõna kui sa suhtlesid jututubade kaudu.

6. Kujunditega liialdamine, sobimatute kujundite kasutamine, ilukõnelisus, mis varjab mõtte. Näiteks:

- Nii, nagu viis sinine vesi meilt sõjaaastail kirjanikke naaberladele, toob ta praegu asemele rikkaid turiste, kelle südamed on eestlaste elu ja kultuuri tutvustajad mujal maailmas.
- Kord elu jooksul võib see maagiline tunne meid jalult niita.

7. Nominaalstiiliga liialdamine. Näiteks:

- Enesekindlus on abistav tegur eesmärkide saavutamisel tekkivate probleemide lahendamiseks.

8. Kokkukuuluvate fraaside eraldamine kõrvallausega. Näiteks:

- Seoses uute meetodite, mis olid efektiivsemad, kasutuselevõttuga suurenes töö tootlikkus.
- Miks peab naerma inimesele kõige kaunimate tunnete ja mõtete, mis on teada vaid asjaosalistele, üle?

9. Asesõnaga väljendatud viitesuhe, mis jääb ebamääraseks või tekitab vääraseose. Näiteks:

- Siiski on igal hirmul alge. See võib saada alguse väga varakult.
- Suurem osa tähelepanust on pööratud sellele, mida võib silmaga näha, kuidas kui mõtlema hakata, ei olegi need sugugi tähtsad.
- Eneseteostus ja selle hind – kõik neid mõjutavad tegurid. See võib-olla, kas naise ilu probleemid ja sellega kaasnevad väärted, või üldsegi nendega seonduvad kõik võimalikud probleemid.

10. Sõltumus- e rektsoonivead

- Kõik peavad tähtsaks oma maailmavaateid ning teevad otsuseid elus toetudes nendest.
- Olukord sarnanes väga sõjaeelsele ajale.
- Maailmavaated mõjutavad meie käitumist teistesse inimestesse ja meie igapäevaseid tegemisi.

11. Väljajätud. Näiteks:

- Seal ei pea, ega tohigi meeste arvates naised tööd teha.
- Kas ainuüksi ühest mehest piisab ja sõltub Eesti püsimine?
- Tema silmaring on avar ja teab, mis maailmas aset leiab.

12. Arutlusse sobimatu emotsionaalsus, hinnangulisus ja üleskutsete esitamine. Näiteks:

- Miks raisata oma aega tühja-tähja peale? Parem leia endale oma huvid ja oma tee, kuidas elada!
- Mõelda vaid, kui poleks hirne, kui ei peaks mitte millegi pärast kartma.

13. Liigsõnalisus. Näiteks:

- Alati on ka kindlasti neid, kes arvavad üldse midagi kolmandat või jäävad neutraalseks. Eks see ole iga inimese oma arvamus, aga iga laps peaks oskama enda eest välja astuda, kes siis vähemal määral ja kes suuremal määral.
- Kui seda teemat hakata käsitlema, tuleb kahjuks päevavalgele rohkem ainult sallimatus. Tuleb aga ka rõhuda sellele, et ühiskonnas leidub ka väga palju sallivaid ja häid inimesi.

Mitmikvead

Stiilivigade rühmade vahel on kokkupuutepunkte. Kui ühes lauses esineb koos eri tüüpi stiilivigu, siis loetakse need üheks veaks. Näiteks:

- Inimeste maailmavaated võivad sarnaneda, kuid see hõlmab liiga palju erinevaid asju ja on mõjutatud nii paljude teistsuguste kõrvaliste faktorite poolt, et lõpuni samasugune ei ole see kellelgi.
- Alati meie ees on takistus, millegi tuleb ületada.